

Snelweverij voor calicots aan de Brink

L.J. Bruins

Al vele eeuwen werd er op het Twentse boerenland geweven. In bijna iedere boerderij stonden een of meer weefgetouwen voor het weven van linnen en wol. Met name in de wintermaanden, wanneer er geen werk was op het land, kon de boer, en eventueel zijn knecht, zich inkomen verschaffen met het weven. Dan doet zich een samenloop van omstandigheden voor waardoor het weven van calicots, tot 1830 voorbehouden aan vooral de Javaanse vrouw, plots in handen komt van de Twentse wever.

Het cultuurstelsel, de NHM en België

Het cultuurstelsel betrof een door Johannes van den Bosch, de gouverneur-generaal van Nederlands Indië, in 1830 ingevoerd systeem waarbij de bevolking meer voor de export moest produceren, waardoor hun koopkracht werd vergroot. De achterliggende gedachte was dat de extra koopkracht zou worden ingezet voor de aanschaf van Nederlandse goederen. Ook de vrouwen gingen op het land werken om de vereiste productie te bereiken. Dat leidde weliswaar tot meer inkomen, maar het traditionele weven van de katoenen stoffen

(Calicots) voor het batikken ging verloren. De Nederlandse Handelmaatschappij (NHM) verscheepte de goederen zoals thee, koffie en rubber naar Nederland en retourneerde, onder voordelige condities van de regering, onder andere manufacturen, waaronder calicots.

Na de Belgische revolutie in 1830 moest de Javaanse markt afgeschermd worden tegen de Belgische textielindustrie en dat noopte de NHM op zoek te gaan naar producenten in eigen land. De voorkeur van de regering ging uit naar het westen, maar het toeval wilde dat de directeur-secretaris van de NHM, Willem de Clerq, geen onbekende was in Twente.

Willem de Clerq
(Goors Historisch Museum)

Thomas Ainsworth
(Goors Historisch Museum)

Thomas Ainsworth

In Hengelo maakte De Clerq kennis met Thomas Ainsworth, een Engelsman met veel kennis op het gebied van katoenweverij en het Engelse weefgetouw met de schietspoel die drie keer sneller weefde dan het Twentse getouw met de *smietspoel*. Ainsworth stelde een plan op voor de NHM met daarbij een volledige vernieuwing van de Twentse handweverij. De structuur in Twente bood vele voordelen. Het weven was daar al eeuwen huisvlijt. De lonen waren hier bovendien zo laag dat met de schietspoel goedkoper kon worden geproduceerd dan met de stoomweefgetouwen. De NHM ondersteunde het plan en in 1833 kwamen Engelse timmerlieden naar deze regio om de schietspoelgetouwen voor de calicots te maken. In Goor werd een weefschool opgericht

en het was onmiddellijk een groot succes. Niet alleen in Twente maar ook ver daarbuiten werd de snelspoel in de handweverij ingevoerd. Ook in Ambt en Stad Hardenberg.

Weverij om 'ledige handen werk te verschaffen'

In Ambt Hardenberg nam Jan Bruins het initiatief tot het bouwen van een lokaal voor het weven van calicots. Later zal blijken dat hij dat deed voor zijn toen zestienjarige zoon Kars. De gemeenteraad was ingenomen met het plan en gaf op 26 februari 1836 zijn goedkeuring om *ledige*

handen werk te verschaffen. Het duurde even, maar op 10 mei 1838 werd met instemming van de Domeinen de bouwvergunning verleend door de 'Parmenente Commissie uit het Amortisatie Syndicaat'. Het ging om de bouw van een lokaal voor een snelweverij, ten noorden van de Toldijk of *Dominialen weg*, ongeveer 20 ellen (20 meter) ten westen van de brug voor de stad Hardenberg.

In 1839 bleken er twee firma's actief te zijn in de calicotsweverij. H.J. Kremer had zes weefgetouwen in werking en Kars Bruins beschikte zowel binnen als buiten het fabriekshuis over 19 weefgetouwen. Kennelijk was dit 'fabriekshuis' een voorlopig onderkomen, want in het voorjaar van 1840 begon zijn vader Jan Bruins met de bouw van het geplande weeflokaal aan de Toldijk (de Brink). Echter net twee dagen gestart met de bouw van het lokaal aan de Toldijk moest hij de bouw al staken. *De fondamente in ogen-schouw genomen hebbende [...] brengen bij deze voorlopig ter kennis van gemelden heer J. Bruins, dat dien voor- genomen bouw zal behoren worden gestaakt als strijdig tegen de bepalingen van de Art. 24, 3e alinea [...] Heemse den 22-sten april 1840.*

Het bevel was ondertekend door A. Kampherbeek, loco-burgemeester en J. Odink, loco-secretaris. Zij vervingen de op 31 maart 1840 plots overleden burgemeester Antoni van Riemsdijk.

De volgende dag ging er een boze brief van Jan Bruins naar Gedeputeerde Staten. Daarin maakte hij in niet mis te verstane bewoordingen duidelijk dat hij met alle vereiste vergunningen en lofwaa- dige toestemming van het gemeentebestuur *met den opbouw op Dominialen grond aan den Toldijk bezig zijnde, heden door J. Odink en A. Kampher- beek, zich noemende assessoren, daarin belet is geworden.* De heren hadden zijn verzoek geweigerd om mee te werken bij het opmeten van de breedte van de weg. Daarom stuurde hij een ver- klaring mee van twee metselaars, de heren J. Kampherbeek uit Stad Hardenberg en G. van Bruggen uit Heemse, die de straat hadden opge- meten. Zij verklaarden dat de straat nog een breedte had van ruim elf ellen. Verder noemde Jan

Bruins de houding van de heren assessoren *be- klagenswaardig, en geenszins overeen te brengen met hunne vroeger verleende lofwaardige toe- stemming en als nu geheel ten onregte hunne be- trekkingen doen gelden, in voegen zoo als het verbod is ingesteld om vijftig Ellen van de Domini- alen grond te blijven verwijderd, dit is naar mijne wijze van zien niet uit eigen brein, maar door aan- en ophitsing, zoo als de klanken zich hebben doen horen, toe te schrijven, die zich eveneens schuil houden als adders onder het gras, waarom adressant zich genooddwongen vindt, om met de meeste spoed uw intercessie ten deze in te roe- pen.*

Op vier mei deelde het College mee dat weliswaar *bij resolutie van den 26 februari 1836 aan de re- kwestrant op zijn verzoek den aanbouw is toege- staan ten allersints aan te moedigen en lofwaar- digen einde, van een Lokaal of Fabriek, eene zoge- naamde Snelweverij, te bouwen [...] echter ook moet artikel 41 over de aanleg van wegen er nauwkeurig voor zorgen dat de onderwerpelijke aanbouw ter eniger plaats geen hinder of beper- king hoegenaamd worden in den weg gelegd of toegebracht aan het Plan ter daarstelling eener communicatie tussen de Dedemsvaart en de Ri- vier de Vecht.*

Met verwondering heeft men geconstateerd dat rekwestrant, in strijd met de genoemde regle- menten en verleende beschikking, de bouw is be- gonnen zonder enige voorafgaande kennisge- ving. De bouw was ook in strijd met art. 24 waar- bij *geene wegen zonder voorafgaande toestem- ming van Heeren Gedeputeerde Staten mogen versmald worden [...] maar ook uit hoofde van het grote gevaar waaraan denzelven bouw aldaar ter plaatse voor de passagie met voer- en rijtui-*

Een ingekleurde prentbriefkaart van De Brink uit het begin van de vorige eeuw. Links Vasse, vervolgens Hamhuis en het notariskantoor. Rechts Olthoff voor de verbouwing met plat dak. (Collectie H.V.H.)

gen onderhevig zoude zijn, kunnende het met geene mogelijkheid missen of de werking van een dertigtal Touwen waarvoor het gebouw is aangelegd, zonder op eene zeer korte distantie voor de Brug over de Rivier de Vecht langs de Stad Hardenberg in het bijzonder voor schigtige paarden daarop van eenen hoogst gevaarlijken invloed worden.

De vroede vaderen erkennen vervolgens dat weliswaar op 16 mei 1838 *permissie is verstrekt*, maar dan *onder inachtneming van de bepalingen omtrent den Aanbouw van Fabrieken of gebouwen bij het Reglement op wegen voorgeschreven*. Hoewel men vindt dat J. Bruins *geheel verkeerd en op eene eigendunkelijke wijze, met voorbijgaan van het Bestuur der Gemeente, heeft gehandeld*. Maar met het oog op het nuttig doel verzoeken zij GS in overweging te nemen de bouw, mits aan alle voorwaarden wordt voldaan, toe te staan.

Op verzoek van GS deelt het gemeentebestuur op 12 mei alsnog mee dat de weg 1 el en 7 palmen is versmald en dat het overige van de bouw is geplaatst op het talud van de Toldijk. De eigenlijke weg was nu ongeveer 9 ellen breed, maar tussen de bouw en de daar tegenover liggende tuin van J. Bruins was nog totaal een breedte van 12

ellen en 4 palmen. Voor het overige refereerden zij aan hun eerder ingenomen standpunt over het verkeerd handelen van Jan Bruins. Ter informatie: men rekende ook na de Franse tijd in het metrieke stelsel, maar met oude namen. Een el is een meter, een palm 10 cm en een duim is een cm.

De uitspraak van GS in de kwestie, die locoburgemeester Kampherbeek en loco-secretaris Odink op 21 mei 1840 ontvingen, moet voor hen schokkend zijn geweest. Alle argumenten werden zonder pardon, als niet ter zake doende, van tafel geveegd en GS hebben goedgevonden: *Aan den adressant voor zover het versmallen van de weg met 1:7 betreft, te kennen te geven, dat in aanmerking dat de weg ene breedte van 9 el behoudt, door het college de nodige bewilliging tot die versmalling wordt verleend en daarvan aan denzelfden kennis te geven, tot dispositie op zijn adres.*

In haar jaarlijkse schrijven over de toestand van de wegen aan GS op 31 mei 1840 liet het College nog even zijn teleurstelling blijken over het ongelijk waarin ze waren gesteld. Nee, als de weverij in werking is, kan het niet missen of er zullen ongelukken met paarden en rijtuigen uit geboren worden...

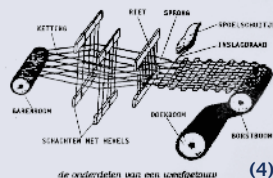
Schietspoel of snelspoel

Deze vervanger van de met de hand doorgevoerde smietspoel werd al in 1733 gepatenteerd door de Engelsman John Kay. De schietspoel bestaat uit een rechte houten schuit waarvan de uiteinden puntig toelopen. De spoelschuit bevindt zich in een langwerpige spoelbak (1) met aan beide zijden een stootkussen met opstaande randen. Door met een touw aan een stokje (2) een soort zweeps slag te maken, schiet

de spoelschuit met de inslagdraad als een geleide projectiel vanuit het stootkussen (3) tussen de schachten door naar de andere kant (de sprong) en wordt daar weer opgevangen door het stootkussen aan die kant. Het weven op deze getouwen was zoveel lichter dat ook oudere kinderen dit werk konden doen. Door de kettingdraden om en om op twee schachten bij iedere sprong afwisselend met de hevels omhoog te duwen, wordt de inslagdraad door de kettingdraden geweven (4).

de overzichten van een loomschietpoel (4)

Loonfabrikant

Al voor het weven van calicots in Twente zijn in-trede deed, waren er huiswevers die voor onder-nemers in de grotere plaatsen werkten. Met de opkomst van de calicotsweverij werd er ook bui-ten Twente gezocht naar wevers en tussenperso-nen die voor de ondernemer de zaken in zijn di-recte omgeving regelde. De wevers moesten bij hem de geweven goederen brengen. Deze zoge-naamde *loonfabrikant* zorgde dat de stukken bij de ondernemer kwamen en nam het weefloon en nieuwe garens voor de wevers in ontvangst. Voor deze diensten kreeg hij een vergoeding.

In 1841 werd door de gemeente Ambt Harden-berg alleen Kars Bruins opgegeven als fabrikant van calicots. In 1842 werkten zeven volwassenen en 23 kinderen in de snelweverij aan de Toldijk. Kars leverde als loonfabrikant de geweven stuk-ken aan de firma G. en H. Salomonson in Almelo. Dit jaar waren het 3800 stuks calicots à 22.5 m per stuk, tezamen 85.000 meter. Echter een jaar later is er slechts één wever werkzaam. Duidelijk is dat grote bedrijven als Salomonson, met circa 25 loonfabrikanten als tussenpersonen, sterke invloed hadden op de prijs en de te leveren hoe-veelheid.

Correspondentieschrift Salomonson

De firma Salomonson hield een schrift bij waarin beknopt de inhoud van de uitgaande correspon-dentie werd bijgehouden. De eerste brief aan Kars Bruins, gedateerd 24 november 1840, voor-spelt weinig goeds: *Zo weinig mogelijk maken en het getal wevers inkrimpen.*

Op 2 juli 1841 gaat er een schrijven naar Jan Bruins: *Over een zoon die om premie vroeg. Aan diens vader de zaak uitgelegd: De katoen was ge-kocht à f. 1,275 per pond ketting en f. 1,30 per pond inslag. Een stuk calicot van 2 ½ pond = f. 3,225 aan katoen plus een weefloon van f. 0,75 en nog een verlies van f. 0,075 is opgeteld f. 4,05. De Maatschappij geeft f. 4,15. Dus 10 cent voor de zoon. Echter heeft uw zoon van de 200 Pond 106 in de 2de klasse, dus nagenoeg een korting van 15 ct per stuk. Een maand later weer een brief: *Wij zijn vijanden van lange kwesties en on-afgedane zaken en zijn er zeer voor alles in gere-gelde orde te hebben.* De toon werd er niet vrien-delijker op, maar Kars bleef kennelijk vervelend doen. In maart 1842 kreeg vader Jan weer een brief: *Liefst dat uw zoon ophield. Wil hij door dan 100 Ps 6/4 en enkele Ps 5/4. Tegen 60 en 75 ct**

loon. Voor NHM kwaliteit 15 premie. We zijn Jan of Kars Bruins later niet meer tegengekomen in het correspondentieschrift.

Dreigende staking van de fabrieksarbeider

Het ging in het hele land niet goed met de afzet van calicots. Op 11 maart 1847 waarschuwde GS de burgemeesters voor stilstand van de weverij-en. Ze waren bezorgd over de dreigende werk-loosheid. De betrokken fabrikanten moesten, in hun eigen voordeel, alles in het werk stellen om onrust te voorkomen. Ervaring heeft geleerd dat bij ontevredenheid gebouwen en werktuigen de eerste slachtoffers zijn. Een week later volgde een tweede brief met aanbevelingen hoe bij werkloosheid te handelen. Medewerking van de fabrikanten mocht verwacht worden, want ze hadden in tijden van vele bestellingen veel ver-diend. Geen giften, maar verschaffing van arbeid

was de beste manier. *En als de ge-wone arbeid vermindert, spoor dan maar buitengewone op*, was het de-vies. Als voorbeeld noemde men het ontginnen van woeste gronden. Maar burgemeester Jan Pluym dacht dat het hier zo'n vaart niet zou lo-pen. Hij berichtte de Gouverneur met de geruststellende verzekering dat, *voor zover het deze gemeente betreft, geen moeilijkheden te duch-ten zijn. Komen de weverijen alhier tot stilstand, dan kan door de nade-rende zomer genoegzaam werk gevonden worden.*

Portret van Kars Bruins (1820-1901)

(Collectie L.J. Bruins, Hardenberg)

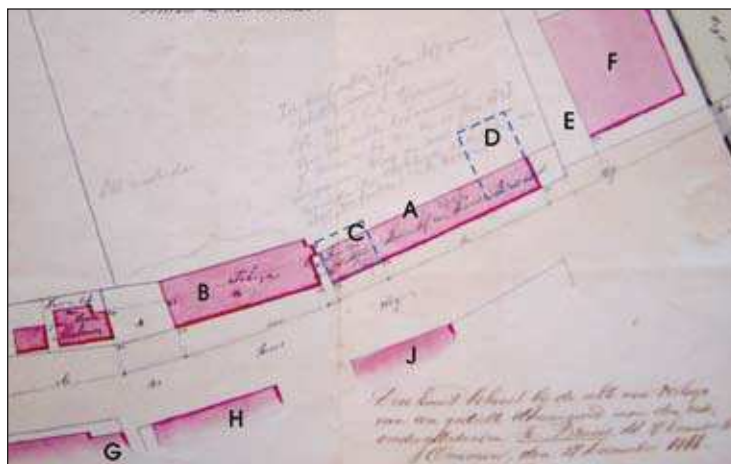
Op 23 maart kreeg de burgemeester van Marti-nus Marten Bruins een brief. Hij was een oudere broer van Kars. Hij had met alle inspanning en met opoffering van groot verlies zijn werklieden de afgelopen winter werk verschaft. Op de in-schrijvingen van de NHM moest hij, gedwongen door grote concurrentie en overproductie in deze tak van nijverheid, ver beneden de waarde in-schrijven. Om stilstand te voorkomen, bepleitte hij subsidie. Een mogelijkheid zou ook zijn dat de NHM aan de fabrikanten die voor eigen rekening fabriceren (dus met uitsluiting van degenen die voor loon werken), de leverantie van garens per kwartaal voor een bepaald getal stukken toeken-de. De opbrengst te berekenen op basis van de dagkoers van de garens. Het zou overproductie doen verminderen en de klachten van fabrikan-ten en werklieden zouden ophouden te bestaan.

Uit de opgave van de gemeente Ambt Hardenberg bleek dat in het jaar 1847 naast Kars ook zijn vader en zijn oudere broer Martinus Marten actief waren in de weverij. Samen hadden zij 58 getouwen aan het werk, waarvan 31 bij huiswevers. Martinus M. deed, ook voor zijn vader, rechtstreeks zaken met de Ned. Handelmaatschappij. Het is opvallend dat hij in zijn brief aan de burgemeester zijn broer Kars als loonfabrikant op een zijspoor zette. In de opgaven van de gemeente na dit jaar komen we echter weer alleen Kars tegen.

dam! In 1852 was het nog beter, maar liefst 7.580 stuks werden geproduceerd. Ook de jaren daarna bleef het aantal getouwen en het aantal geweven stuks calicots ongeveer gelijk.

In de zomer van 1855 werkten alleen twintig kinderen in de weverij, omdat de volwassenen werkzaam waren bij het graven van het kanaal. Kennelijk werd hier het Overijssels Kanaal bedoeld. In 1856 kwam het deel van Vroomshoop naar de Haandrik gereed.

Deze tekening is gemaakt ten behoeve van de aankoop van Domeingrond in december 1868. Op de plattegrond schreef de landmeter boven het huis (A) van Kars Bruins: *Zie brief ontv. 30 Jan. 1847 en schetstekening. Dit moet het terrein zijn tot welke bebouwing J. Bruins bij missive van 10 mei 1838 vergunning kreeg en moet begrepen zijn in de 70 strekkende el die hij 1845 verzocht te kopen.* Gebouw A is de in 1840 gebouwde weverij. Pand B de nieuwe fabriek. C het deel dat Assies heeft gekocht en waar later drukkerij Olthoff gevestigd was. D is het nieuwe huis van Kars. E is de weg langs de Vecht. Aan de Vecht bij de brug was de boerderij/café van Boers (F). Op G staat nu het oude notariskantoor. H is de plek waar de families Hamhuis (Tax en de Pette) woonden en J was later Vasse. Daarnaast woonde Jan Bruins, tot eind jaren zestig garage DOAM.

Mechanisering Twentse weverij

Het hiervoor genoemde kwam overeen met het streven van de NHM om het systeem van loonfabrikanten te vervangen door het stelsel van vrije inschrijving. Ook de firma Salomonson gooide het roer om en in 1852 stichtte zij in Nijverdal de eerste Twentse Stoomweverij; de start van de algemene mechanisering van de weverij in Twente. Het aantal handweefgetouwen daalde snel. Omstreeks 1860 waren er ongeveer 8500, maar vijf jaar later was dit aantal gehalveerd en rond 1900 kwamen er nog slechts 200 voor. Echter ook na 1852 maakten de grote ondernemers nog jarenlang gebruik van huiswevers die veraf op het platteland woonden. Een gelukkige omstandigheid voor de wevers in Hardenberg, waarbij Kars als inbrengkantoor fungeerde.

Het aantal weefgetouwen in de fabriek was in 1851 32 stuks, daarbuiten 23 getouwen, zowel in Ambt als Stad Hardenberg en nog 9 in Gramsbergen. De 64 wevers produceerden totaal 6776 stuks calicots en wel 3180 stuks 5/4 of 93 Ned. duim breed en 3596 stuks 6/4 of 111 Ned. duim breed. Een stuk calicots is 22,5 meter lang, dus is in 1851 totaal 152.000 meter doek vervaardigd, oftewel de afstand van Hardenberg naar Amster-

Calicotsweverij in Stad Hardenberg

Het gemeentebestuur aldaar maakte van 1857 tot 1861 melding van de calicotsfabriek van de heren Koeslag en Bromet. De eerste twee jaar werd er alleen in het najaar gewerkt. Een prima jaar was 1861 met 8736 calicots. In de fabriek werkten toen in de zomer 12 en 's winters 26 personen, buiten de fabriek was dat 3 resp. 21. Daarna berichtte de gemeente nog enkele jaren dat er in de fabriek van de heren niet is gewerkt. Het lijkt erop dat de weverijen bij elkaar de wevers probeerden weg te halen.

Kinderarbeid

In Nederland kwam het besef dat kindarbeid een kwalijke zaak was en dat het nodig was de arbeid van kinderen en vrouwen in fabrieken aan bepalingen te onderwerpen. Het rijk wilde in 1860 inzicht hebben in het aantal fabrieken en het daarin werkzame personeel, hoe oud ze waren en hoe lang ze werkten. In de fabriek werkten volgens opgave van Kars 22 personen boven de 18 jaar en 13 jongens van 14 tot 18 jaar, van wie een klein gedeelte gebruik maakt van de avondschool. Zij werkten gewoonlijk 14 uur daags en verdienden f 1,50 tot f 4,40 per week. Er waren

maandag in Lutten de kap van een molen was afgewaaid en de roeden waren verbrijzeld. Een boerenwoning aldaar was in vlammen opgegaan en te Heemse stortte de calicots-fabriek van de heer K. Bruins in, waardoor bijna al de daarin aanwezige weefgetouwen waren vernield. Op de plaats van zijn afgebrande woning bouwde Kars een nieuw huis. Het zou een van zijn laatste activiteiten zijn.

Het faillissement van Kars Bruins en de weverij

De handel in calicots was bijna ten einde en leveranciers van Kars stonden op de stoep van zijn nieuwe huis. Het was de handelsfirma

en stoombleekkerij Van Heel en Compagnie te Wierden die als schuldeiser aangifte deed en het faillissement van Kars Bruins aanvroeg. Op 21 mei 1873 werd hij failliet verklaard. Het hele hebben en houden van Kars werd geveild. De weverij werd gekocht door L. Polak, het huis werd overgenomen door Harm Meijboom, de schoonvader van Kars' zoon Herman Bruins.

Kars Bruins liet Hardenberg achter zich en vertrok op 23 september 1874 met zijn twee jongste dochters naar Amsterdam. Als 'commissio-nair' zou hij daar nog bijna 25 jaar van zijn leven doorbrengen. Hij hertrouwde in 1878 met Oedilia Vlug en kreeg nog een dochter. In 1898 verhuisde hij naar Apeldoorn. Daar overleed hij op 80-jarige leeftijd, op 14 april 1901, aan apoplexie (hersenvloeding) schreef de arts op zijn verklaring. Zijn verdere notities maken duidelijk dat er weinig over hem bekend was. Het verhaal gaat dat Kars in Amsterdam regelmatig bij zijn kleinzoon aan de Brouwersgracht in Amsterdam aanklopte voor een kleine bijdrage in z'n levensonderhoud. Een parmantig heertje, compleet met hoge hoed, wandelstok en glacés kwam even vluchtig langs...

Bronnen:

- *Archief G. en H. Salomonson*
- *Historisch Centrum Overijssel*
- *Twentse Welle*
- *Kadaster*
- *Goors Historisch Museum*
- *Hardenbergs Archief*

geen vrouwen of meisjes in de fabriek werkzaam en ook geen kinderen beneden de 14 jaar.

Moeilijke tijden

Na het overlijden van Jan Bruins, op 30 oktober 1858, moest Kars het fabrieksgebouw en de omliggende grond uit de veiling kopen. In 1864 verkocht hij zijn huis aan de Brink - links van het notariskantoor - aan de bakkerse Geesje Sierink. Zij zou later een deel verkopen aan Hendrik Hamhuis. Kars verbouwde zijn weverij tot woning, een gedeelte aan de linkerkant had hij al verkocht aan de timmerman Johannes Assies. Dit pand werd later gekocht door Olthoff. Aan de andere kant van Assies bouwde hij een nieuw weeflokaal.

Kars ging moeilijke tijden tegemoet en niet alleen door de voortschrijdende mechanisatie. In 1864 overleed plotseling zijn vrouw Johanna Hermina Wandscheer. Het Algemeen Handelsblad vermeldde in de krant van 1 juni 1868 dat in Heemse op 27 mei zonder bekende oorzaak brand ontstond in de woning van den fabrikant K.B. (Kars Bruins); tengevolge waarvan *in weinig tijds* het huis en gedeeltelijk de inboedel door de vlammen waren vernield. Een en ander was tegen brandschade verzekerd. Uit een brief in september van dat jaar aan de heren Salomonson bleek dat zijn leveranties aan dit bedrijf stil lagen en er een financieel probleem was.

Maar de ellende was nog niet voorbij. De provinciale Overijsselsche en Zwolsche krant berichtte op 11 december 1868 dat door de storm van

Linksonder het vroegere pand van Olthoff. Daarnaast de woning van Kars Bruins die hij in 1868 liet bouwen. Later is op deze plaats de woning van veearts Sinnema gebouwd. Over de brug rechts de winkel van Wameling (nu Troubadour).
(Collectie H.V.H.)